

RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉG 2.

- A régészet, mint interdiszciplináris tudomány, jelentős előrelépésen ment keresztül a természet-tudományos módszerek fejlődésének köszönhetően, előtérbe helyezve a roncsolás-mentes és digitális módszerek alkalmazását.
- A nemzetközi és az európai uniós jogszabályok védik az európai kulturális örökséget, ezen belül a régészeti örökséget az ember okozta pusztítás, a háborúk, a rablás és fosztogatás, vagy vallási gyűlölettel szemben.
- A jelenleg érvényes magyar szabályozás szerint régészeti örökségnek az 1711 előtt földbe került kulturális emléktárgy tekintendő.
- A kulturális örökség védelméről szóló törvény hatálya jelenleg a régészeti lelőhelyekre, műtárgyak és kulturális emlékek védelmére, valamint a védett régészeti területek kezelésére és a régészeti feltárások engedélyezésére terjed ki.
- A szakma jelenlegi kihívásai: a képzett szakember ellátás és -utánpótlás biztosítása, a nemzetközi versenyképesség javítása, a régészeti leletek feldolgozásának infrastrukturális és anyagi feltételeinek biztosítása és a tudományos eredményekre alapozó ismeretek köztudatba emelése.

A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete a kormány [T/11679.](#) számú törvényjavaslatához kapcsolódóan a régészet tudományos hátterét, a régészeti örökség magyar és nemzetközi jogi kereteit és a magyar régészet jelenlegi viszonyait mutatja be. Kapcsolódó anyagunk a [2014/25.](#) Infojegyzet.

A régészet (archeológia) az emberiség történetét a földben található emlékek feltárásával és feldolgozásával kutató diszciplína. "A történettudomány társ- és/vagy segédtudománya; az emberiség korai időszakának önálló történeti tudománya" ([Kollega et al. 2000](#), [Erdélyi 2008](#)). Szakértők szerint a régészet a „kulturális antropológia múltideje”, amelyet elsősorban fizikai maradványok (épületek, eszközök és tárgyak) alapján kutatnak ([Renfrew–Bahn 1999](#)). "A régészettudomány két alapvető módszere az ásatás (régészeti feltárás) és a tipológia. Az előbbit kizárólag a terepen, az utóbbit főképpen a feldolgozás során alkalmazza." A régészet kutatásának tárgyát nem pusztán tárgyak képezik, hanem a tárgyak helyzete, egymáshoz való viszonyuk, a környező jelenségek és ezek összefüggéseinek változása térben és időben ([Kollega et al. 2000](#)). A régészet olyan történeti diszciplína, amely minden más bölcsészeti tudományágnál nagyobb mértékben támaszkodik a természet-tudományok fejlődésével megjelenő új vizsgálati módszerekre és eredményekre és a legkülönbözőbb tudományágak intenzív eszmecseréje által fejlődik ([Ilon 2019](#)).

A RÉGÉSZET NEMZETKÖZI ÉS UNIÓS JOGI KERETEI

Nemzetközi jogforrások

A nemzetközi egyezmények a régészet kapcsán globális problémákra keresnek megoldást, mint a lelőhelyek elhelyezkedéséből adódó problémák, a kulturális örökség védelme jogtalan behozatal vagy külföldre vitel, vagy fegyveres konfliktus esetén. Ezeken felül a kulturális örökség tulajdoni viszonyaiból fakadó problémákat szabályozzák ([Környei 2023](#)). Ilyenek többek közt:

- A régészeti ásatásoknál alkalmazandó nemzetközi elvek és ajánlások UNESCO (1956);
- A kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona átruházásának megakadályozást és megelőzést szolgáló eszközökről szóló UNESCO-egyezmény (1970 – [1979. évi 2 tvr.](#));
- A régészeti örökség gondozásának és védelmének kartája. ICOMOS Lausanne (Karták könyve, [1990](#));
- Az Európa Tanács A régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezménye ([1992](#) – [149/2000. \(VIII. 31.\) Korm. rend.](#))
- A lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló UNIDROIT-egyezmény ([1995](#));

- A kulturális javak védelme fegyveres összeütközés esetén UNESCO-egyezmény (ún. Hágai Egyezmény) (1954, [1999.](#) – [2006. évi XXIX. törvény](#));
- UNESCO-egyezmény a víz alatti kulturális örökség védelméről (2001 – [2014. évi IX. tv.](#));
- Az Európa Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló Nikóziai Egyezménye ([2017](#)).

A fent említett régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezménnyel (ún. Máltai / Valletta Egyezmény) a részes államok létrehozzák a régészeti örökség védelmének jogi rendszerét országukban, nyilvántartást vezetnek a régészeti örökségről, osztályozzák azt, kötelezően közzéteszik az örökség új elemeit, megakadályozzák a tiltott ásatásokat, biztosítják az ásatások tudományos kritériumait, külön engedélyhez kötik a fémkeresős eszközök használatát, közpénzből finanszírozzák a régészeti kutatásokat és az ásatások pénzügyi hátterét.

Európai Unió

A kulturális örökség védelme 1973 óta része az EK-EU célkitűzéseinek, mint a közösségi kulturális politika, a művészetek, a kulturális örökség és a könyvkultúra támogatása ([Zongor 2008](#)). **Az EU örökségvédelmi politikája kiterjed a természeti, az ember által épített helyszínekre és régészeti lelőhelyekre, múzeumokra, műemlékekre, műalkotásokra, történelmi városokra, irodalmi, zenei és audiovizuális alkotásokra, illetve a polgárok ismereteire, gyakorlataira, hagyományaira.**

Kiemelt terület a közösségi szabályozásban a tiltott kereskedelem elleni védelem, a kutatás és innováció, a kulturális örökség oktatása, az európai digitális örökség, az örökségvédelem a regionális politikában, a fenntarthatóság a kulturális örökségben és a turizmusban. Ezek helyi szabályozása a tagállamok, valamint a regionális és helyi hatóságok felelősségi körébe tartozik. Az uniós szintű kulturális együttműködés fő témáit és eszközeit a tagállamok határozzák meg az Európai Unió Tanácsa által elfogadott kulturális munkatervek formájában ([EC](#)). A [kulturális örökség európai éve](#) 2018-ban szimbolikusan fejezte ki a kulturális örökség szociális,

politikai, gazdasági és diplomáciai jelentőségének növekedését.

A régészeti örökség védelmének közösségi szabályozása a felkutatásra, számbavételre, megőrzésre, nyilvántartásra, értékelésre, valamint a védendő területek kezelésére irányul. **Az EU részt vesz a jogszabályok összehangolásában, és a nemzetközi egyezmények betartásának megerősítésében.** A [tiltott kereskedelem elleni védelem](#) a kulturális javak tiltott importját, exportját és tulajdonjogának átruházását szabályozza. Az Unió jogrendszerének részévé tett több nemzetközi egyezményt, emellett több saját jogszabályt is alkotott. A legfontosabbak: a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról szóló [2014/60/EU](#) európai parlamenti és tanácsi irányelv, a kulturális javak kiviteléről szóló [116/2009/EK](#) tanácsi rendelet és a kulturális javak bejuttatásáról és behozataláról szóló [\(EU\) 2019/880](#) európai parlamenti és tanácsi rendelet.

Az EU számos programon, és együttműködési kezdeményezésen keresztül támogatja és kiegészíti a tagállami intézkedéseket. Az Európai Regionális Fejlesztési Alap ([ERDF](#)) és [Horizont Európa Program](#) pénzügyi forrásokat biztosít a régészeti és kulturális örökségvédelmi projektek számára. A régészeti örökség feltérképezését segítette többek közt az [Ariadne Program](#) (2014-2018) is, amelynek keretében hazánk létrehozott egy Magyar Nemzeti Múzeum által működtetett [régészeti adatbázist](#). A régészet kiemelt szerepet kapott [Europeana programban](#) is, ami az [Europeana Archaeology](#) gyűjteményen keresztül jelentősen növelte az európai régészeti, történelmi és kulturális emlékek digitális és online elérhetőségét.

Az Európa Tanács által 1999-ben létrehozott **Európai Régészeti Tanács** (Europae Archaeologiae Consilium – [EAC](#)) [tagjai](#) jelenleg 33 ország állami régészeti örökségvédelmi intézményei. Céljuk az információcsere és együttműködés támogatása a hivatalos örökségvédelmi intézmények között. Közvetítő és tanácsadó testületként támogatja a régészeti örökség védelmét, a közös európai örökség közzétételét és megértését.

Az 1994-ben alakult **Európai Régészek Szövetsége (EAA)** az európai és azon kívüli régészek, szervezetek nemzetközi szakmai ernyőszervezete. 1999-ben alapította az **Európai Régészeti Örökség díjat** az európai régészeti örökség védelméhez és bemutatásához jelentősen hozzájáruló egyének, intézmények, tisztviselők és szervezetek számára.

A RÉGÉSZET MAGYARORSZÁGON

A régészeti jog szabályozása

A régészeti jog a közigazgatási jog területe, a humán közszolgáltatások, azon belül a kulturális igazgatási jog része ([Kálnoki-Gyöngyössy 2016](#)). [Magyarország Alaptörvénye](#) szerint a kulturális értékek védelme, fenntartása s megőrzése az állam és minden magyar állampolgár kötelessége. A régészeti tevékenység szempontjából legfontosabb jogszabályok a kulturális örökség védelméről szóló [2001. évi LXIV. törvény](#), a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló [68/2018. \(IV. 9.\) Korm. rendelet](#), valamint [439/2013. \(XI. 20.\) Korm. rendelet](#) a régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről ([Magyar Régész Szövetség](#)). 2001-ben elfogadott A kulturális örökség védelméről szóló [2001. évi LXIV. törvény](#) hozta létre hazánkban az integrált örökségvédelem rendszerét. A régészet kompetenciáját 1711-ig terjesztette ki és kimondta, hogy minden régészeti lelet állami tulajdon. 2024. októberétől a műemlékek védelme a magyar építészetéről szóló [2023. évi C. törvény](#) szabályozása alá esik.

Kulturális intézményrendszer

A 2001-ben alapított Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) műemlék-védelmi, régészeti és a kulturális javakkal kapcsolatos feladatokat is ellátott. Utódja 2012-től a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ lett.

Az új örökségvédelmi központtól a kormányhivatalokhoz kerültek az építésügyi és régészeti feltárásokkal kapcsolatos hatósági feladatok. 2022 óta a [régészet szakterülete](#) az [Építési és Közlekedési Minisztérium](#) feladatkörébe tartozik. A minisztérium Műemlékvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság Régészeti Főosztályának feladatai a következők:

- a régészeti szakértői nyilvántartás,
- az adatszolgáltatások biztosítása,
- régészeti lelőhellyel érintett ingatlanok állami elővásárlási ügyintézése,
- a régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos ügyintézés.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló [68/2018. \(IV. 9.\) Korm. rendelet](#) szerint a régészeti feltárás szakmai irányelveit minden évben a minisztérium készíti el és teszi közzé [honlapján](#) (a legutóbbi [2024-es szakmai irányelvek](#)).

2022-től a [Nemzeti Régészeti Intézet](#) (MNM NRI) felelős a régészeti örökségvédelem és muzeológia országos koordinációjáért.

Régészettudomány hazánkban

A régészettudomány elsődleges **forrás- anyaga a régészeti lelet**, amely a törvény szerint a 1711 előtt a felszínen, a földben vagy a vizek medrében keletkezett, feltárt, ingó kulturális javakat jelenti. A **régészeti leleteket alapvetően a területileg illetékes múzeumok gyűjtik, őrzik és kezelik.** A [Magyar Nemzeti](#)

[Múzeum](#) vezető szerepet tölt be köztük országos gyűjtőkörével, amelyet regionális gyűjtőkörű múzeumok megyei szervezeti hálózata egészít ki. Az adott régióban feltárt leletek anyagközlései ott születnek meg, amelyek egyúttal kutatóhelyek és tudományos műhelyek is. A múzeumok feladata a régészeti forrásanyag állapotának megőrzése, hozzáférhetőségének biztosítása. ([MTA RTB 2021](#)).

1. ábra: A magyar régészet egyes adatai

Forrás: [Infoszolg/MNM Régészeti adatbázis](#); [Régészeti szakértői névjegyzék](#); [Regeszet.org](#); [AAE](#) (lekérdezés: 2025.04.02.)

Régészeti munka és a magyar régészet helyzete

A rendszerváltás óta jelentős szervezeti, finanszírozási változások történtek a régészet terén, változtak a körülmények a feltárás, gyűjteményi munka és anyagközlés tekintetében.

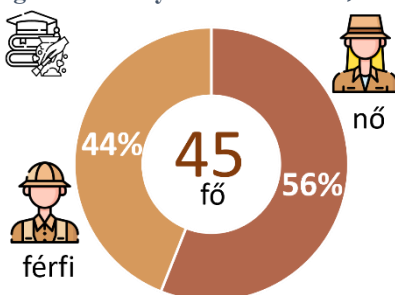
Régészeti leletet hazánkban csak megfelelő intézményi háttérrel és végzettséggel rendelkező szakember tárhat fel. Ásatás indításához régészdiploma és közalkalmazotti státusz szükséges, erre engedélyt csak múzeumok kaphatnak ([Múlt-kor](#)). 2010-től a régészeti feltáráshoz való jogosultságot a területileg illetékes megyei múzeumok, a fővárosban a [Budapesti Történeti Múzeum](#), a [Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézete](#), a régészeti tanszékekkel rendelkező egyetemek és a [Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete](#) kapta meg.

A régészek oktatása hazánkban 5 egyetemen történik: [ELTE](#), [PPKE](#), [SZTE](#), [PTE](#), [ME](#). A régészet két szakmai ága: a régész és a régésztechnikus. Ez utóbbi a régészeti feltáráshoz vesz részt, leírja a leletanyagot. A lelet feldolgozása a régész feladata ([Szilágyi 2016](#)). A [Magyar Régész Szövetség](#) ([Regeszet.org](#)) a magyar régészek 2005-ben alapított egyetlen szakmai érdekképviselői szervezete közel [370 fős aktív tagsággal](#) ([MRSZ](#)), amely saját etikai kódexszel rendelkezik.

A régészek oktatása hazánkban 5 egyetemen történik: [ELTE](#), [PPKE](#), [SZTE](#), [PTE](#), [ME](#). A régészet két szakmai ága: a régész és a régésztechnikus. Ez utóbbi a régészeti feltáráshoz vesz részt, leírja a leletanyagot. A lelet feldolgozása a régész feladata ([Szilágyi 2016](#)). A [Magyar Régész Szövetség](#) ([Regeszet.org](#)) a magyar régészek 2005-ben alapított egyetlen szakmai érdekképviselői szervezete közel [370 fős aktív tagsággal](#) ([MRSZ](#)), amely saját etikai kódexszel rendelkezik.

Az utóbbi években a régészeti feltárásokhoz több új kutatási módszer kapcsolódik, mint a műszeres leletfelderítés; archeoinformatika, LIDAR; talajradar; archeomágneses

2. ábra: Régészet alapszakon végzettek aránya nemek szerint, 2022

Forrás: [Infoszolg/AAE](#) (2025.04.02.)

vizsgálatok; légifotó; három-dimenziós terepmodellek ([Bálint-Bácskai 2019](#)).

A terepen végzett régészeti tevékenységeket két csoportra bonthatjuk, roncsoló és nem roncsoló módszerekre. A roncsolásmentes lelőhely-felderítés három kategóriába sorolható: a terepbejárás, a (légi) távérzékelés, és a felszínközeli (vagy régészeti)

geofizika. ([Erdélyi 2016](#), [Stibrányi 2018](#)).

A múzeumokkal szembeni társadalmi és tudományos elvárások is átalakultak, megnövekedett például az érdeklődés a **közösségi régészet** iránt, amely a helyi közösségek aktív részvételét ösztönzi az archeológiai kutatásokban. Ennek hazánkban saját egyesülete is van ([KRE](#)).

Az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének régészei 2021-ben egy Középtávú régészeti stratégia létrehozása mellett érveltek. A szerzők szerint a régészet jövőjét hazánkban 1. egy nemzetközi viszonyokat figyelembevevő fejlődés; 2. egy teljesebb történeti kép megrajzolására való törekvés; 3. a nemzeti identitás természet- és társadalomtudományos alapokra való helyezése; 4. a régészeti értékek jelentőségének megőrzése; 5. a jogszabályi bizonytalanságok és intézményi anomáliák megszüntetése; 6. a régészeti hatóságok megerősítése; 7. a régészeti eredmények közértékké tétele és hozzáférhetővé tétele; 8. a korszerű elemzések anyagi és infrastrukturális hátterének biztosítása, 9. a régészek anyagi és emberi megbecsülése szolgálna leginkább ([MTA RTB 2021](#)).

Források:

- Laszlovszky József: Újkori és legújabb kori régészet Magyarországon? [Magyar Régészet 2023/1.](#)
- A régészettudomány fontosabb tudományos eredményei Magyarországon (1989–2019) [MTA RTB 2021](#)
- Raczky et al.: Középtávú régészeti stratégia [Archaeologiai Értesítő 2021/1.](#)
- Kálnoky-Gyöngyössy Márton: A kincstalálástól az ásatásig - A régészeti feltárási jog története és hatályos szabályozása Magyarországon Martin Opitz Kiadó [2016](#)

Készítette: Máté Olga
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Telefon: (1) 441-6486